

PROBLEMATYKA REWITALIZACJI ZESPOŁÓW PAŁACOWO-PARKOWYCH NA PRZYKŁADZIE PROJEKTU REWITALIZACJI MUZEUM W PRZEWORSKU

PALACE-PARKS REVITALIZATION ISSUES BASED ON EXAMPLE OF THE MUSEUM OF PRZEWORSK

Marcin Furtak
dr inż. arch.

Poli technika Krakowska
Wydział Architektury
Instytut Architektury Krajobrazu

STRESZCZENIE

Artykuł przedstawia opis projektu rewitalizacji zespołu pałacowo – ogrodowego w Przeworsku, pełniącego obecnie funkcję muzeum. Dawny pałac Lubomirskich, wraz z otaczającym go obszarem, staje się pretekstem do przedstawienia problematyki działań planistycznych finansowanych ze środków państwowych. Rewitalizacja będąca często przedmiotem kontrowersji i różnorodnych interpretacji, tu wydaje się być realizowana zgodnie z jej kompleksową i interdyscyplinarną definicją.

Słowa kluczowe: Muzeum w Przeworsku Zespół Pałacowo-Parkowy, Pałac Lubomirskich w Przeworsku, Rewitalizacja, Zespół pałacowo – parkowy.

ABSTRACT

This article presents a description of the project of revitalization of the palace - park complex in Przeworsk. The Museum - former Lubomirski's family palace, along with the surrounding area, becomes a pretext to present the issues of actions funded from a state budget. Revitalizations are often the subject of controversy and different interpretations, but here it seems that this process is to be implemented in accordance with its comprehensive and interdisciplinary definition.

Key words: Muzeum of Przeworsku Palace-Park Complex, Lubomirski Palace in Przeworsk, Revitalization, Palace-park complex.

UWARUNKOWANIA OGÓLNE

Problem rewitalizacji zespołów muzealnych, lub pisząc szerzej przestrzeni publicznych, wraz z powszechnością pozyskiwania środków finansowych ze źródeł europejskich stał się w ostatnim czasie zagadnieniem aktualnym i medialnie nośnym. Przedstawicielstwa samorządów terytorialnych, instytucji publicznych oraz ośrodków kulturalnych w realizacjach rewitalizacyjnych upatrują szansę na swój wielopłaszczyznowy rozwój i podstawę do pozyskiwania kolejnych źródeł finansowania. Dobrze zrealizowana inwestycja to przyczynek do zwiększonej ilości odwiedzających, a w skali szerszej zwiększenia ruchu turystycznego oraz większej rozpoznawalności ośrodka. To także częściowe, lub kompletne uzupełnienie dotychczasowo oferowanych przez ośrodek funkcji. Niebagatelną wartością jest również możliwość utrzymania posiadanych przez ośrodek samorządowy walorów architektoniczno-krajobrazowo-urbanistycznych na odpowiednim, uszlachetnionym dodatkowo poziomie.

Mając świadomość powyższych uwarunkowań, jednostki samorządu terytorialnego, a wraz z nimi instytucje funkcjonujące w ich strukturach, stworzyły mechanizmy skutecznego ubiegania się o środki finansowe z budżetu Unii Europejskiej. Programy, które otwierają takie możliwości uchwalane są przez parlament europejski w ramach budżetu Unii opartego o tzw. perspektywy finansowe. Obecnie, inwestycje publiczne realizowane są w ramach perspektywy finansowej na lata 2007 – 2013.¹

Kilkuletnie okresy prelimitowania wydatków (najczęściej 5-7 lat) pozwalają na podejmowanie działań o dłuższym niż rok horyzoncie czasowym. Dzięki temu procesy inwestycyjne wyznaczane przez tradycyjny i rozciągnięty w czasie cykl projektowo – wykonawczy, mogą zawierać elementy komplementarne, tak, aby uzyskać ostatecznie spójną całość przedsięwzięcia.

Zadania zawarte w perspektywie finansowej są podzielone na grupy, będące wyrazem głównych priorytetów politycznych przyjętych przez kraje członkowskie Unii. W rozpatrywanym przez nas przypadku, tematyka programów nawiązuje do problematyki zarządzania zasobami naturalnymi i ich ochroną, oraz konkurencyjnością i spójnością związaną ze wzrostem i zatrudnieniem.

Działania podejmowane w ramach funduszy pozyskiwanych zgodnie z założeniami powyższych perspektyw finansowych powinny w sposób zasadniczy spełniać główne warunki programów.²

REWITALIZACJA

Samo pojęcie rewitalizacji budzi sprzeczne skojarzenia. W środowiskach twórców - architektów, urbanistów i architektów krajobrazu, rewitalizacja została zdefiniowana jako wielopłaszczyznowy i wielowątkowy cykl zabiegów dotyczących miejsca lub większego obszaru, mających na celu poprawienie jego wartości technicznych, estetycznych, funkcjonalnych, ale również ekonomicznych, społecznych, kulturowych, demograficznych, psychologicznych i środowiskowych. Pełną listę płaszczyzn wzajemnie wzmacniających się działań, do których zobligowany jest projektant trudno byłoby skompletować i pozostaje ona na zawsze sprawą otwartą, opartą na jego wrażliwości. Rewitalizacja powinna obejmować konsultacje z przyszłymi lub aktualnymi użytkownikami terenu, który staje się sceną działań rewitalizacyjnych.³

¹ Prawo Unii Europejskiej z wprowadzeniem. 14 wydanie, C. H. Beck, Warszawa 2010

² Perspektywy Finansowe - Zestawienie dokumentów, serwis internetowy Komisji Europejskiej (wersja angielska) - http://ec.europa.eu/budget/biblio/documents/fin_fw0713/fin_fw0713_en.cfm

³ Kosiński W., Przedmowa do wydania polskiego [w:] Project for Public Spaces , Jak przetworzyć Miejsce – Podręcznik kreowania udanych przestrzeni publicznych. Inc. Wydanie polskie - Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków, 2009.

Znamienne wydają się tu słowa zawarte w przedmowie do polskiego wydania międzynarodowego podręcznika kreowania udanych przestrzeni publicznych (a więc i definicja rewitalizacji te uwarunkowania winna obejmować): „kreowanie dla ludzi, z ludźmi, po ludzku, jest w naszych warunkach tyle awangardowe ile oczywiste, proste, mądre i skuteczne. Ponieważ zawiera w czystej postaci to, co najważniejsze – prawdę, dobro i piękno”.⁴

Zgoła odmienna jest interpretacja powszechnie pojawiająca się w ramach zadań realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego. Dla urzędników pojęcie rewitalizacji to często przede wszystkim inwestycje związane z infrastrukturą, poszczególnymi obiektami budowlanymi, fragmentami placów, ogrodów lub wręcz ich poszczególnymi elementami. Często rewitalizacja mylona jest z pracami remontowymi i renowacyjnymi mającymi np. podniesienie sprawności sieci wodociągowych lub kanalizacyjnych.⁵

Taki sposób widzenia ogranicza działania projektantów, co więcej często zamyka szanse na działania kompleksowe i dalekowzroczne. Wypacza również w sposób pośredni idee rozwoju, będące *spiritus movens* programów unijnych.

DZIAŁANIA JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Przykładem zadania rewitalizacyjnego przygotowanego w dobrym tego słowa znaczeniu jest inwestycja miasta Przeworsk prowadzona w oparciu o Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Miejskiej Przeworsk. Dokument ten, przewiduje wielopłaszczyznowe działania obejmujące najbardziej strategiczne obszary miasta, w tym teren muzeum. Już wstępna analiza dokumentu świadczy o prawidłowym zdefiniowaniu problemów i obszarów kryzysowych zlokalizowanych w obrębie ośrodka miejskiego. Profesjonalizm twórców pokazuje min. tezaursu opracowania gdzie definicja rewitalizacji (jako jedno z kluczowych pojęć) pokrywa się z przytoczoną wcześniej w niniejszym artykule.⁶

Gmina miejska za pierwszoplanowy cel postawiła sobie realizację strategii województwa podkarpackiego zdefiniowaną w ramach osobnego dokumentu. W ramach Strategii wyznaczono obszary i cele, których realizacja określona jest w priorytetach rozwoju województwa. Wśród celów strategicznych znalazły się min:

- Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki poprzez rozwijanie przedsiębiorczości, zwiększanie jej innowacyjności oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej regionu,
- Poprawa dostępności komunikacyjnej i infrastruktury technicznej województwa,
- Poprawa jakości środowiska oraz zachowanie i ochrona zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych,
- Wspieranie rozwoju gospodarczego regionu, wykorzystanie potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego oraz ochrona wartości przyrodniczo-krajobrazowych,⁷

W tym miejscu warto zaznaczyć, że z kompletnej listy celów strategicznych, jedyny pominięty w niniejszych dywagacjach obszar wdrażania strategii obejmował tereny rolne i nie mógł mieć zastosowania w przypadku przeworskiego muzeum. Pozostałe przytoczone powyżej działania znalazły zastosowanie w inwestycji będącej tematem artykułu.

⁴ Ibidem,

⁵ Autor opiera to stwierdzenie o własne doświadczenia z realizacji projektów na terenie województw: małopolskiego, świętokrzyskiego i podkarpackiego.

⁶ Załącznik do Uchwały Rady Miasta Przeworska Nr LIV/377/10 z dnia 23 września 2010 r., *Lokalny program rewitalizacji dla Gminy Miejskiej Przeworsk na lata 2009-2013*, Przeworsk, 2009

⁷ Zarząd Województwa Podkarpackiego, *Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020*, Rzeszów, październik 2006.

HISTORIA

Miasto Przeworsk nierozdzielnie wiąże się z losami rodu Lubomirskich. Początek złotego okresu miasta należy datować na połowę XVII w. W tym czasie wojewoda ruski i krakowski – Stanisław Lubomirski, rozpoczął budowę pierwszej przeworskiej siedziby rodzinnej.⁸

Książę Henryk Lubomirski kontynuował te inicjatywy i z jego polecenia rozbudowano kompleks pałacowy. Obecnie założenie składa się z parku, pałacu, dwóch oficyn dworskich, domu koniuszego, stajni, powozowni, oranżerii, domu ogrodnika, kordegardy i bramy głównej.⁹

Park o powierzchni ok. 10 ha położony w północno – zachodniej części miasta nad rzeką Mleczką oparto o istniejący drzewostan. Kompozycja za osobistym staraniem księcia i jego małżonki Teresy, zmieniła charakter z ogrodu włoskiego na romantyczny park angielski i wznoszono ją równocześnie z budową pałacu.

Park dzieli się na park dolny południowy oraz górny północny. Na jego terenie znajdują się liczne pomniki przyrody: aleja grabowa (76 szt grabow), 7 szt. lip szerokolistnych, 2 jesiony wyniosłe, 3 platany klonolistne, 1 szt. lipy drobnolistnej, 1 szt. sosny amerykańskiej, 1 szt. buku pospolitego i 4 dęby szypułkowe. Teren parku objęty jest ochroną konserwatora zabytków. W układzie kompozycji roślinnej zachowało się też sporo okazów egzotycznych tj. cyprysyk, klek kanadyjski czy korkowiec amurski.¹⁰

Ryc. 1. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku - Park Źródło: fot. autora

Fig. 1. The Palace – Park Complex in Przeworsk - park Source: author's photo.

Ryc. 2. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku – aleja grabowa Źródło: fot. autora

Fig. 2. The Palace – Park Complex in Przeworsk - hornbeam alley. Source: author's photo.

Ryc. 3. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku – Pałac, galeria zewnętrzna Źródło: fot. autora

Fig. 3. The Palace – Park Complex in Przeworsk – outdoor gallery. Source: author's photo.

⁸ A. Kunysz, Siedem wieków Przeworska, Rzeszowskie Zakłady Graficzne, Rzeszów, 1974.

⁹ Ibidem,

¹⁰ Pracownia Projektowa F-11 oraz Zespół Gremiuk Warchoła Projekt s.c. – Inwentaryzacja zieleni , teren zespołu pałacowo – parkowego w Przeworsku, Kraków – Warszawa, lipiec 2011.

Ryc. 4. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku – Pałac Źródło: fot. autora

Fig. 4. The Palace – Park Complex in Przeworsk – palace. Source: author's photo.

Pierwsze prace budowlane, które przy pałacu prowadził jeszcze nadworny architekt księżnej Izabeli Lubomirskiej **Jan Griesmayer**, dokończyli **Piotr Aigner** oraz sztukator **Fryderyk Bauman**, który zaprojektował dekoracje wnętrz. W miejscu istniejącego późno-renaesansowego dworu obronnego, architekci wzniesli niewielki pałacyk o cechach angielskiego klasycyzmu. Obiekt, którego budowę zakończono ok. 1807 r., w połowie XIX w. został rozbudowany według projektów **Feliksa Księżarskiego** i zyskał obecny kształt architektoniczny. Pałacyk to piętrowy, z poddaszem, częściowo podpiwniczony budynek, posiadający dach czterospadowy o małym kącie nachylenia i ciekawym ryzalicie na parterze. Budynkowi estetycznego i funkcjonalnego smaku dodają ośmiofilarowa galeria od strony zachodniej i dwie klatki schodowe (jedna ukryta w drugiej i przeznaczona dla służby). W murach pałacu ciągle można odnaleźć elementy systemu ogrzewania Meisnera (nawiew ogrzany powietrzem) zaprojektowanego przez inż. Józefa Bema, późniejszego generała i bohatera wojsk polskich.¹¹

Ryc. 5. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku – plan katastralny z 1849r. Źródło: Urząd Geodezyjny w Przeworsku

Fig. 5. The Palace – Park Complex in Przeworsk – 1849r. cadastral plan. Source: Surveying Department in Przeworsk

Równie ciekawe są pozostałe obiekty kompleksu. Na plan pierwszy wybija się tu zachowana do dzisiaj oranżeria. Wybudowana wraz z pałacem, a w 1827 r. przebudowana i ozdobiona przez Antoniego Baumana, neorenesansową sztukaterią w elewacji frontowej zamyka przedpole widokowe tuż po wejściu na teren parku.

¹¹ 200 lat Pałacu Lubomirskich w Przeworsku, kalendarium opracowane przez Muzeum w Przeworsku.

Ryc. 6. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku – budynek oranżerii Źródło: fot. autora

Fig. 6. The Palace – Park Complex in Przeworsk – conservatory building. Source: author's photo.

W głębi parku znajduje się budynek koniuszego, stajnie i powozownia. Budowla powstała zapewne na początku XIX wieku. Jest możliwym, że początkowo użytkowana była jako obora z częścią mieszkalną. Wskazywałaby na to jej pierwotna nazwa – Holendernia. Dopiero w późniejszym okresie, kiedy wybudowano drugą oborę, zamieniono przeznaczenie obiektu na stajnię i wozownię z domem koniuszego. Skromna architektura budynku nawiązuje do stosowanej na zachodzie Europy na przełomie XIX /XX wieku architektury budowli sytuowanych w ogrodach i parkach, a czerpiących wzorce z renesansu. Architektura ta, charakteryzowała się malowniczo zestawionymi bryłami, z kwadratowymi wieżami akcentującymi narożniki, ze skromnym podziałem powierzchni ścian i delikatnymi obramieniami okien.

Ryc. 7. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku – Dom Koniuszego. Źródło: fot. autora

Fig. 7. The Palace – Park Complex in Przeworsk – equerry house. Source: author's photo

WYTYCZNE I PROJEKT

Kompleks pałacowo – ogrodowy w Przeworsku jest największym obszarem w mieście, wymienionym w Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Miejskiej Przeworsk. Przed zespołem Pracowni Projektowej F-11 z Krakowa, kierowanej przez autora niniejszego

artykułu, bezpośredni zamawiający (dyrekcja Muzeum w Przeworsku) postawił szereg zadań, które dotyczyły zarówno założenia krajobrazowego jak i twardej substancji architektonicznej. Należy podkreślić, że pomimo kompleksowości dokumentacji projektowej ważkim aspektem podejmowanych prac projektowych była szczupłość funduszy zarezerwowanych na późniejsze prace wykonawcze.¹²

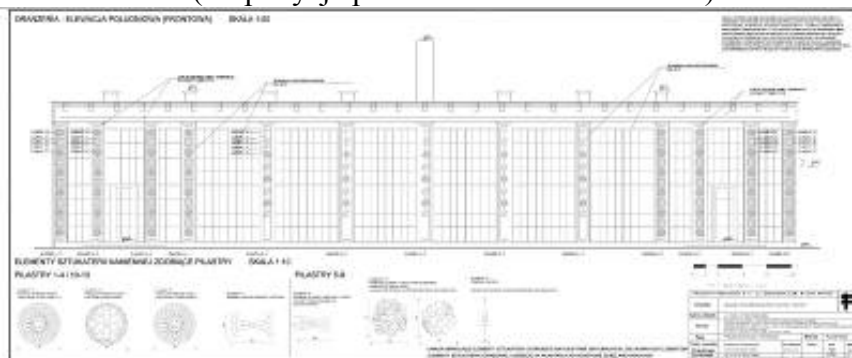

Ryc. 8. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku – skarpy Źródło: fot. autora
Fig. 8. The Palace – Park Complex in Przeworsk – embankment. Source: author's photo.

Do obowiązków projektantów należała inwentaryzacja geodezyjna drzewostanu, koncepcja zagospodarowania drzewostanu i terenów zielonych oraz otoczenia budynków oficyny kuchennej, oranżerii i muzeum pożarnictwa (dawne stajnie i dom koniuszego), odtworzenie stawu, remont tarasów (wykonanie zbrojonych murów oporowych, wykonanie nawierzchni alejek, wykonanie podjazdów pod pałac i muzeum pożarnictwa, wykonanie parkingu dla samochodów, oświetlenie parku, oświetlenie-ekspozycja elewacji pałacu i oranżerii, monitoring a także projekt elementów małej architektury (ławki, kosze, lampy).

W ramach prac projektowych, którymi objęto poszczególne budynki największe ingerencja dotyczyła obiektu oranżerii i powozowni z domem koniuszego. W oranżerii, która docelowo będzie pełnić funkcję kawiarniano – ekspozycyjną wykonano projekt zewnętrznego przyłącza wody, instalacji c.o., instalacji elektrycznej wewnętrznej, wymieniono stolarkę okienną i drzwiową wraz z systemem ograniczania nasłonecznienia (ekspozycja południowa okien oranżerii).¹³

Ryc. 9. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku – elewacja frontowa budynku oranżerii Źródło: projekt autora
Fig. 9. The Palace – Park Complex in Przeworsk – elevation of the house. Source: author's project.

¹² Lokalny program rewitalizacji dla Gminy Miejskiej Przeworsk na lata 2009-2013, Przeworsk, 2009.

¹³ Pracownia Projektowa F-11, Konserwacja, remont, przebudowa oraz zmiana sposobu użytkowania budynku oranżerii na działalność wystawienniczo-konferencyjną wraz z instalacjami wewnętrznymi (wod-kan, c.o., gazu, wentylacji mechanicznej, elektrycznymi i niskoprądowymi) oraz budową hydrantu zewnętrznego na działce o numerze ewid.: 244/6, obręb Przeworsk, Kraków, 2011.

Ze względu na fakt, że wszystkie ściany zewnętrzne budynku są ścianami istniejącymi, murowanymi z cegły o średniej grubości ok. 53 cm. Projekt przewiduje ocieplenie całości od wewnątrz warstwą 5 cm płyty klimatycznej systemu „Epassit”.

Oprócz docieplenia ścian i stropodachu budynku, odrestaurowano elewacje zewnętrzne (na tym polu szczególne miejsce zajmuje rekonstrukcja dawnego wyglądu frontu ze sztukaterią neorenesansową oraz rekonstrukcja portalu w elewacji bocznej. Dla oranżerii wykonano projekt aranżacji wewnątrz wraz z oświetleniem.

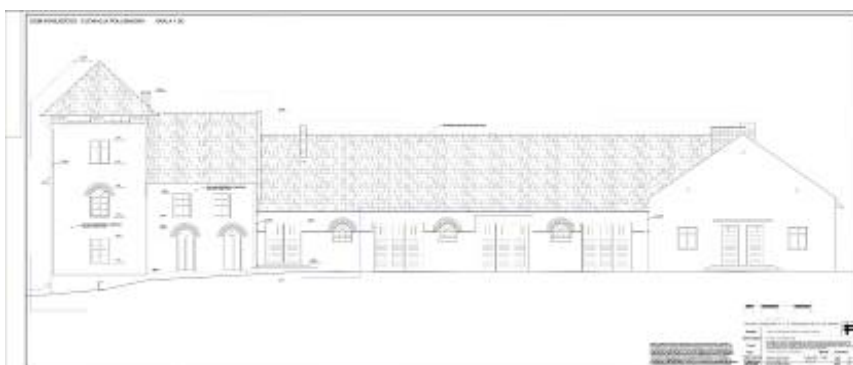
W budynku koniuszego projekt objął remont kapitalny oraz adaptację budynku na cele muzealne (wystawienniczo-magazynowe i biurowe). Zmianie uległa elewacja, zdewastowana w latach PRL. Obecnie, pomimo braku zachowanych materiałów dokumentacyjnych przywrócono jej historyczny, uporządkowany i stonowany charakter.¹⁴

Ryc. 10. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku – sztukateria w budynku oranżerii Źródło: fot. autora
Fig. 10. The Palace – Park Complex in Przeworsk – conservatory building stucco. Source: author's photo

Ryc. 11. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku – sztukateria w budynku oranżerii Źródło: fot. autora
Fig. 11. The Palace – Park Complex in Przeworsk – conservatory building stucco. Source: author's photo

Ryc.12. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku – elewacja frontowa Domu Koniuszego, Źródło: projekt autora

Fig. 12. The Palace – Park Complex in Przeworsk – equerry house front elevation. Source: author's project.

Prace projektowe w oficynie dotyczyły osuszenia fundamentów, izolacji pionowej i poziomej, tynków zewnętrznych, wymiany stolarki okiennej, remontu dachu oraz remontu korytarzy i przebudowy klatki schodowej.¹⁵

¹⁴ Pracownia Projektowa F-11, Konserwacja, remont, przebudowa oraz zmiana sposobu użytkowania budynku Domu Koniuszego na cele wystawiennicze wraz z instalacjami wewnętrznymi (wod-kan, c.o., gazu, wentylacji mechanicznej, elektrycznymi i niskoprądowymi) oraz budową przyłącza gazowego na działce o numerze ewid.: 244/4, obręb Przeworsk, Kraków 2011.

¹⁵ Specyfikacja Istotnych Warunków Zamówienia przetargu na wykonanie dokumentacji projektowej, projekty budowlane – wykonawcze prac remontowo – konserwatorskich w zespole pałacowo – parkowym w Przeworsku, wraz z pełnieniem nadzoru autorskiego, Przeworsk 2011.

Działania projektantów rozpoczęły się od analizy materiałów archiwalnych, stosunkowo dobrze zachowanych i pochodzących z bogatego archiwum muzeum. W pierwszej fazie wykonano również inwentaryzację zieleni parkowej (1917 drzew), budynków i badania geologiczne. Ze względu na niezadowalający stan technicznych obiektów wykonano ekspertyzę techniczną.

W toku prowadzonych prac stwierdzono konieczność wycinki 139 drzew. Zaprojektowano nowe nasadzenia kwietnikowe w miejscach centralnych, przy reprezentacyjnych punktach na terenie parku z następujących roślin: Paciorecznik, Aksamitka, Pokrzywka brazylijska, Szałwia błyszcząca, Starzec srebrzysty, Begonia.

W projekcie układu ścieżek parkowych wykorzystano dwa rodzaje nawierzchni utwardzonych. Pierwsza oparta na bazie mineralno – żywiczej jest wodoprzepuszczalna i przystosowana do obciążeń powodowanych przez środki transportu kołowego. Druga to tradycyjna nawierzchnia żwirowa na 50-cio centymetrowej podbudowie.¹⁶

UWAGI KOŃCOWE

Przedstawione w artykule działania projektowe i przedprojektowe zostały poprzedzone cyklem analiz i wniosków sformułowanych w Lokalnym Programie Rewitalizacji Gminy Miejskiej Przeworsk rewitalizacji miasta Przeworsk. Miało to kapitalne znaczenie dla spójności inwestycji z założeniami strategii zrównoważonego rozwoju implementowanej przez samorząd terytorialny w skali miasta i województwa. Władze miejskie przygotowały zamierzenie inwestycyjne w sposób świadomy i z zaangażowaniem środowiska zainteresowanego bezpośrednimi beneficjami wynikającymi z rewitalizacji.

Pracownia Projektowa F-11 z Krakowa wykonała dokumentację techniczną w oparciu o precyzyjnie sformułowane wytyczne pozostawiające wszakże w rękach projektantów możliwość twórczych przekształceń w obrębie zespołu pałacowo – parkowego. Dzięki temu park zyskał dodatkową aleję spacerową, gazon i efektowne klomby kwiatowe, a urokliwy dom koniuszego nową, uporządkowaną elewację.

Nowe funkcje poszczególnych obiektów przewidziane w dokumentacji technicznej tworzą ramy dla zwiększenia powierzchni ekspozycyjnych i społecznych. Poszerza się jednocześnie paleta możliwości oferowanych przez kompleks. Dzięki przeobrażeniu domu koniuszego muzeum otworzy nowe ekspozycje. Z drugiej strony, otwarciem w kierunku czynnego udziału odwiedzających w życiu parku i muzeum, staje się przystosowanie budynku oranżerii do pełnienia roli kawiarnianej. Miejsce to, doskonale eksponowane i usytuowane w samym centrum założenia, dzięki projektowanej adaptacji nareszcie wykorzystywał swój olbrzymi potencjał (dotychczas budynek nie pełnił żadnej roli). Po odrestaurowaniu bogatej sztuki, przechowywanej dotychczas w magazynach muzealnych podniosą się także walory estetyczne pawilonu.

Wszystkie zamierzenia dotyczące muzeum, ułożone z rozsypanej układanki w logiczną całość, nawiązują do założonych celów strategii rozwoju województwa. Znamienne jest, że wymienione działania przyczynią się do rozwijania przedsiębiorczości (kawiarnia i nowa przestrzeń ekspozycyjna), podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej regionu (prestiżowy obiekt kulturalny z atrakcyjną przestrzenią publiczną zlokalizowany w pobliżu centrum miasta), polepszenia infrastruktury technicznej (oświetlenie parku podnoszące poczucie bezpieczeństwa w jego obrębie), ochrony zasobów przyrodniczych i wartości krajobrazowych (nasadzenia uzupełniające i dyspozycje pielęgnujące zieleń) i wreszcie pełniejszego wykorzystania potencjału turystycznego i dziedzictwa kulturowego (gentryfikacja muzeum).¹⁷

¹⁶ Opis zagospodarowania terenu [w:] Pracownia Projektowa F-11, Projekt architektoniczno – budowlany, Zespół pałacowo – parkowy w Przeworsku, Kraków, 2011.

¹⁷ Zarząd Województwa Podkarpackiego, Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020, Rzeszów, październik 2006.

Tak rozumiany wachlarz działań ma szansę na doprowadzenie do aktywizacji kulturowej i społecznej wywołującej pożądane efekty, w tym efekt ekonomiczny. Jest przykładem szerokiej i dalekosiężnej polityki samorządu terytorialnego i prawidłowego planowania w skali województwa i miasta.

Ryc. 13. Zespół pałacowo-parkowy w Przeworsku – projekt zagospodarowania parku Źródło: M. Furtak
Fig. 13. The Palace – Park Complex in Przeworsk – project management of the park Source: M. Furtak

PALACE-PARKS REVITALIZATION ISSUES BASED ON EXAMPLE OF THE MUSEUM OF PRZEWORSK

GENERAL CONDITIONS

The problem of revitalisation along with the commonness of gaining funding from European sources has recently become a popular issue in media. Local government units, and the institutions operating in their structures, have created mechanisms to effectively apply for funds from the EU budget. Currently, public investments are carried out within the financial perspective for 2007 - 2013.

Among the artists – architects, urban planners and landscape architects, revitalisation was defined as a multifaceted series of treatments on the area, aimed at improving the value of technical, aesthetic, functional, but also economic, social, cultural, demographic, psychological and environmental. Revitalisation should include consultations with prospective or current users of the area, which becomes the scene of revitalization activities. Example of a revitalization prepared in a good sense of the word is the investment in the city of Przeworsk.

Municipality as the primary goal has set to itself realisation of strategies of Podkarpackie province defined in a separate document. Within the strategy there are set areas and goals which implementation is defined in the region's development priorities.

The Palace – Park Complex in Przeworsk is the largest area in the city, listed in the Local Revitalisation Programme Przeworsk Municipality. Presented in this article the design and pre-project activities were preceded by a series of analyzes and conclusions. This was crucial to the consistency of investment with the objectives of sustainable development

strategies by local government, the scale of the city and province. The municipal authorities have prepared investment project in a conscious and environmentally concerned, the direct involvement of the benefits of revitalization. This paper shows the project work conducted by F-11 Design Studio in Cracow, and the requirements for the designers from the customer (director of the Museum in Przeworsk).

HISTORY

City of Przeworsk is inseparable from the history of the Lubomirski family. Beginning of the golden age of the city should be dated for mid-seventeenth century, this time a russian and cracovian governor - Stanislaw Lubomirski, began building the first family habitat.

Prince Henryk Lubomirski continued these initiatives and under his command the palace complex has been expanded. Currently, the assumption is made up of the park, the palace, two outbuildings, equerry home, stables, coach house, greenhouse, gardener's house, guardhouse and main gate.

Park with an area of approximately 10 hectares located in the north - western part of the river based on the existing trees. The first works, at the palace of Princess Isabella Lubomirska which were conducted by the architect John Griesmayer, were completed by Peter Aigner and Frederick Bauman, who designed the stucco and interior decorations. At the site of a fortified, late renaissance manor, the architects erected a small palace with the characteristics of english classicism. Building, which construction was completed around 1807, in the mid-nineteenth century was extended by Felix Książarski project and gained the current architectural shape. Among other objects of the complex in the foreground stands a conservatory preserved to this day. Built together with the palace, was rebuilt in 1827 and decorated by Anthony Bauman, with a neo-renaissance stucco on front elevation closes the foreground view right after the entrance to the park. In the park there is also a equerry building, stables and carriage house.

GUIDELINES AND DESIGN

The duties of designers from the F-11 Design Studio from Cracow, belonged geodesic tree inventory, development concept of green spaces around buildings near kitchen outbuilding, conservatory and Fire Museum (former stables and the equerry house), pond restoration, terraces reparation, pavement renovation of park alleys, execution of driveways at the palace and the Fire Museum, car parking places, lighting, exposure of the palace facade and conservatory, monitoring and design of street furniture (benches, baskets, lamps). F-11 Design Studio prepared the technical documentation on the basis of clearly worded guidelines. however, leaving in the hands of creative designers the possibility of transformation within the Palace – Park complex. Thanks to this, park has gained additional walking paths, lawns and spectacular flower beds, and a lovely, new ordered facade of the equerry house.

New features of individual objects in the technical documentation increase the exhibition space and broadens the palette of the opportunities offered by the complex. With the transformation of equerry house, museum will open a new exhibition. On the other hand, the opening towards the active participation of visitors in the life of the park and museum, is to adapt the conservatory building to act as café. This place, perfectly exposed and located in the center of the assumption by the proposed adaptation finally uses its enormous potential (yet the building did not perform any role). After the restoration of the valuable stucco, previously stored in warehouses of the museum, the aesthetic value of the pavilion will increase even more.

All plans for the museum, arranged of the scattered puzzle into a logical whole, relate to the objectives contained in the regional development strategy. It is significant that these measures will contribute to the development of entrepreneurship (new café and exhibition space), raising the investment attractiveness of the region (a prestigious cultural facility

with an attractive public space located near the city center), improvement of technical infrastructure (lighting the park raising the feeling of safety within), protection of natural resources and landscape values (supplementary plantings and dispositions cultivate green) and finally to more fully exploit the potential of tourism and cultural heritage (museum gentrification).

In this perspective, a range of measures is likely to bring about cultural and social mobilization causing the desired effects, including the economic effect. This is an example of a broad and far-reaching local government policy and proper planning of the whole province and city.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Kosiński W., Przedmowa do wydania polskiego [w:] Project for Public Spaces , Jak przetworzyć Miejsce – Podręcznik kreowania udanych przestrzeni publicznych. Inc. Wydanie polskie - Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków, 2009.
- [2] Lokalny program rewitalizacji dla Gminy Miejskiej Przeworsk na lata 2009-2013, Przeworsk, 2009.
- [3] Perspektywy Finansowe - Zestawienie dokumentów, serwis internetowy Komisji Europejskiej (wersja angielska) http://ec.europa.eu/budget/biblio/documents/fin_fwk0713/fin_fwk0713_en.cfm Prawo Unii Europejskiej z wprowadzeniem. 14 wydanie, C. H. Beck, Warszawa 2010.
- [4] Pracownia Projektowa F-11, Konserwacja, remont, przebudowa oraz zmiana sposobu użytkowania budynku Oranżerii na działalność wystawienniczo-konferencyjną wraz z instalacjami wewnętrznymi (wod-kan, c.o., gazu, wentylacji mechanicznej, elektrycznymi i niskoprądowymi) oraz budową hydrantu zewnętrznego na działce o numerze ewid.: 244/6, obręb Przeworsk, Kraków, 2011.
- [5] Pracownia Projektowa F-11, Konserwacja, remont, przebudowa oraz zmiana sposobu użytkowania budynku Domu Koniuszego na cele wystawiennicze wraz z instalacjami wewnętrznymi (wod-kan, c.o., gazu, wentylacji mechanicznej, elektrycznymi i niskoprądowymi) oraz budową przyłącza gazowego na działce o numerze ewid.: 244/4, obręb Przeworsk, Kraków 2011.
- [6] Pracownia Projektowa F-11, Konserwacja, remont oraz przebudowa budynku oficyny na działce o numerze ewid.: 244/6, obręb Przeworsk, Kraków, 2011.
- [7] Załącznik do Uchwały Rady Miasta Przeworska Nr LIV/377/10 z dnia 23 września 2010 r., *Lokalny program rewitalizacji dla Gminy Miejskiej Przeworsk na lata 2009-2013*, Przeworsk, 2009.
- [8] Zarząd Województwa Podkarpackiego, Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020, Rzeszów, październik 2006.

O AUTORZE

Dr inż. arch. Marcin Furtak pracuje w Instytucie Architektury Krajobrazu Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej. Przedmiotem jego zainteresowania są zagadnienia dotyczące dziedzictwa kulturowego, modernizmu a także tematyka związana z samowystarczalnością energetyczną współczesnej architektury. Poza pracą naukową jest autorem kilkudziesięciu realizacji z zakresu architektury mieszkaniowej i użyteczności publicznej.

AUTHOR'S NOTE

Dr inż. arch. Marcin Furtak works in Institute of Landscape Architecture of Department of Architecture of Cracow University of Technology. His main interests are related to cultural heritage, modernism and also self sufficient architecture. Except his university duties he is an author of several dozen of residential and public architecture.